ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-12

PEDAGOGIK FAOLIYAT MOHIYATI

Bozorova Sevinch, Karimova Farida
Termiz davlat Pedagogika instituti talabasi
bozorovasevinch@gmail.com

Annotasiya: Ushbu maqolada pedagogik faoliyatning mohiyati, uning ijtimoiy ahamiyati, mazmuni va asosiy xususiyatlari yoritiladi. Pedagogik faoliyatning ta’lim, tarbiya va rivojlantirish kabi tarkibiy qismlari tahlil qilinib, o‘qituvchining kasbiy vazifalari, pedagogik jarayonning ilmiy tamoyillari hamda pedagogik faoliyatning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni ochib beriladi. Maqola pedagogik faoliyatning ko‘p qirrali, insonparvar va ijodiy jarayon sifatidagi o‘ziga xos tomonlarini umumlashtiradi hamda pedagogning shaxs kamolotidagi rolini asoslaydi.
Kalit so‘zlar: pedagogik faoliyat, ta’lim jarayoni, tarbiya, rivojlantirish, pedagogik tamoyillar, o‘qituvchi mahorati, shaxs kamoloti, ta’lim metodlari, didaktika, kommunikativ kompetensiya, pedagogik texnologiya, ijtimoiy ahamiyat, pedagogik tizim, pedagogik jarayon, innovatsion yondashuv.

Pedagogik faoliyat – inson shaxsini har tomonlama rivojlantirishga, uni jamiyatga foydali, barkamol inson sifatida tarbiyalashga qaratilgan murakkab va ko‘p qirrali jarayondir. Bu faoliyat faqat bilim berish bilan cheklanmay, balki tarbiyalash, rivojlantirish, o‘quvchining ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarish, uning mustaqil fikrlashini shakllantirish kabi vazifalarni o‘z ichiga oladi. Shu sababli pedagogik faoliyat jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi va har bir davlatning kelajagi aynan o‘qituvchining kasbiy mahoratiga, ta’limning sifatiga bevosita bog‘liqdir.Pedagogik faoliyatning mazmuni o‘qituvchining ta’lim berish, tarbiyalash va shaxsni rivojlantirish funksiyalarida namoyon bo‘ladi. Ta’lim berish jarayonida pedagog o‘quvchilarga ilmiy bilimlarni yetkazadi, ularni amaliy faoliyatga tatbiq etishga o‘rgatadi, mustaqil fikrlash va tahlil qilish malakalarini shakllantiradi. Tarbiyaviy faoliyat esa o‘quvchilarning axloqiy, ma’naviy, estetik va ijtimoiy fazilatlarini rivojlantirishga, shaxsning jamiyatda to‘g‘ri yo‘l topishiga ko‘maklashishga xizmat qiladi. Rivojlantiruvchi faoliyat o‘quvchining intellektual salohiyatini, iste’dod va qobiliyatini namoyon etish, uning ijtimoiy faolligini kuchaytirish bilan uzviy bog‘liq.Pedagogik jarayonning muhim xususiyatlaridan biri uning insonparvarlik va demokratik tamoyillarga asoslanishidir. Har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini inobatga olib, unga mos yondashuvni belgilash, ta’limni shaxsga yo‘naltirilgan tarzda tashkil etish pedagogik faoliyatning samaradorligini oshiradi. Shuningdek, pedagogning faoliyati doimo izlanish, yangilik yaratish, interfaol metodlarni qo‘llash, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish kabi ijodiy harakatlar bilan bog‘liq bo‘ladi. Har bir dars pedagogdan o‘ziga xos metodik yondashuv, puxta tayyorgarlik va yuqori darajadagi kommunikativ madaniyatni talab qiladi.

Pedagogik faoliyatning tarkibiy qismlariga maqsad qo‘yish, o‘quv mazmunini tanlash, ta’lim jarayonini tashkil etish, metod va usullarni belgilash, o‘quv yutuqlarini baholash kiradi. Bu bosqichlarning har biri ta’limning umumiy sifatini belgilaydi. Maqsadning aniq bo‘lishi, o‘quv dasturining o‘quvchi imkoniyatlariga mosligi, metodlarning to‘g‘ri tanlanishi va ta’lim jarayonining tizimli tashkil etilishi pedagogik jarayonning pirovard natijasiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Baholash

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

esa o‘quvchining rivojlanish darajasini aniqlash, kamchiliklarni bartaraf etish va keyingi faoliyatni to‘g‘ri yo‘naltirish imkonini beradi.

Pedagogik faoliyat ilmiy tamoyillarga tayangan holda amalga oshiriladi. Ilmiylik, izchillik, tizimlilik, ongli o‘zlashtirish, individual yondashuv, ta’limning hayot bilan bog‘liqligi kabi tamoyillar ta’lim jarayonining mazmuni va shakllarini belgilaydi. Ayniqsa, innovatsion yondashuvlar, pedagogik texnologiyalardan foydalanish, interfaol metodlar qo‘llash o‘quv jarayonini yanada samarali qiladi, o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi.Bugungi globallashuv va raqamli rivojlanish sharoitida pedagogik faoliyat yangi mazmun kasb etmoqda. O‘qituvchilar nafaqat bilim beruvchi, balki motivator, psixolog, maslahatchi, kommunikator va fasilitator sifatida ham faoliyat yuritishlari talab qilinmoqda. Ular o‘quvchilarni mustaqil ta’lim olishga, yangilik yaratishga, tanqidiy va ijodiy fikrlashga o‘rgatadi. Shunday ekan, pedagogik faoliyatning jamiyat taraqqiyotidagi o‘rni beqiyosdir: ta’lim orqali jamiyatning intellektual salohiyati, madaniyati va ma’naviyati rivojlanadi.

Pedagogika insonni tarbiyalash, o‘qitish va rivojlantirish jarayonining ilmiy asoslarini o‘rganadigan fan hisoblanadi. U jamiyat taraqqiyoti bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, yosh avlodni hayotga, mehnat faoliyatiga va ijtimoiy munosabatlarga tayyorlashni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘yadi. “Pedagogika” atamasi qadimgi yunoncha “paidagogos” so‘zidan kelib chiqqan bo‘lib, “bolani yetaklovchi, tarbiyalovchi” degan ma’noni anglatadi. Bu tushuncha pedagogikaning asosiy mohiyatini — shaxs kamolotini ta’minlashga qaratilgan faoliyat ekanini ifodalaydi.

Pedagogikaning mohiyati shaxsni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashdan iborat. Ushbu fan ta’lim va tarbiya jarayonining mazmuni, shakllari, metodlari hamda qonuniyatlarini o‘rganadi. Pedagogikaning predmeti ta’lim-tarbiya jarayonida shaxsning aqliy, axloqiy, jismoniy, estetik va ijtimoiy rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillarni o‘z ichiga oladi. Uning obyekti esa pedagogik jarayon, ya’ni o‘qituvchi va o‘quvchi, tarbiyachi va tarbiyalanuvchi o‘rtasida yuzaga keladigan o‘zaro munosabatlar majmuasidir.

Pedagogika fanining muhim vazifalaridan biri ta’lim va tarbiya jarayonining qonuniyatlarini aniqlash hamda ularni amaliyotga tatbiq etishdir. Shuningdek, u ta’lim mazmunini ilmiy asoslash, samarali o‘qitish metod va texnologiyalarini ishlab chiqish, shaxs rivojiga mos pedagogik sharoitlarni yaratishni ko‘zda tutadi. Pedagogika jamiyat ehtiyojlaridan kelib chiqib, qanday shaxsni tarbiyalash zarurligini belgilaydi va shu maqsadga xizmat qiluvchi pedagogik tizimni shakllantiradi.

Pedagogikaning mohiyati uning ijtimoiy xarakterida ham namoyon bo‘ladi. Jamiyat taraqqiyoti darajasi, ijtimoiy munosabatlar va milliy qadriyatlar pedagogik maqsad va vazifalarning belgilanishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu bois pedagogika faqat bilim berishga emas, balki ma’naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirishga ham katta e’tibor qaratadi. Insonparvarlik, vatanparvarlik, mehnatsevarlik, mas’uliyat kabi sifatlar pedagogik jarayonning muhim natijasi hisoblanadi.

Sharq mutafakkirlari pedagogikaning mohiyatini insonni komillikka yetkazish g‘oyasi bilan bog‘laganlar. Abu Nasr Forobiy ta’lim va tarbiyani insonni baxt-saodatga yetkazuvchi asosiy vosita sifatida baholagan bo‘lsa, Ibn Sino tarbiyani shaxs kamolotining poydevori deb hisoblagan. Imom G‘azzoliy esa tarbiyaning asosiy maqsadini inson axloqini poklash va ruhiy yetuklikka erishishda ko‘rgan. Bu qarashlar zamonaviy pedagogika nazariyasida ham o‘z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Hozirgi zamon pedagogikasining mohiyati shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv va innovatsion pedagogik texnologiyalar bilan ifodalanadi. Bugungi pedagogika o‘quvchining faolligi, mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini rivojlantirishni ustuvor vazifa deb

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

biladi. Shu bois pedagogika faqat bilim beruvchi fan emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantiruvchi, uni jamiyat hayotiga tayyorlovchi muhim ijtimoiy fan sifatida namoyon bo‘ladi.

Pedagogikaning mohiyatini yoritishda Sharq allomalarining qarashlari alohida ilmiy ahamiyatga ega. Ularning fikrlarida ta’lim va tarbiya insonni komillikka yetkazuvchi asosiy vosita sifatida talqin qilinadi. Bu qarashlar mantiqan bir-birini to‘ldirgan holda pedagogika fanining mazmun-mohiyatini ochib beradi.

Abu Nasr Forobiy pedagogikaning mohiyatini insonni baxt-saodatga yetaklash bilan bog‘laydi. Uning fikricha, ta’lim va tarbiya orqali insonda aql, axloq va ijtimoiy fazilatlar shakllanadi. Forobiyga ko‘ra, jamiyat taraqqiyoti komil insonlarga bog‘liq bo‘lib, komil inson esa to‘g‘ri tashkil etilgan ta’lim-tarbiya jarayonida kamol topadi. Demak, pedagogikaning mohiyati — shaxsni jamiyat uchun foydali va ma’naviy yetuk qilib tarbiyalashdir.

Ibn Sino pedagogik qarashlarida tarbiyani shaxs rivojining asosiy omili sifatida baholaydi. U ta’lim va tarbiyani uzviy jarayon deb hisoblab, bilim berish axloqiy tarbiya bilan birga olib borilmasa, kutilgan natijaga erishib bo‘lmasligini ta’kidlaydi. Ibn Sinoga ko‘ra, pedagogikaning mohiyati bolaning tabiiy qobiliyatlarini inobatga olgan holda, uni aqliy va ma’naviy jihatdan rivojlantirishdan iborat.

Imom G‘azzoliy pedagogikaning mohiyatini inson axloqini poklash va ruhiy kamolotga yetkazishda ko‘radi. Uning fikricha, haqiqiy ta’lim insonni faqat bilimli emas, balki odobli va vijdonli ham qilishi lozim. G‘azzoliy tarbiyada o‘qituvchi shaxsiga katta ahamiyat berib, ustoz shaxsiy namuna orqali tarbiyalashi kerakligini ta’kidlaydi. Bu fikr pedagogikaning mohiyati tarbiyaviy ta’sir va shaxsiy o‘rnakda mujassam ekanini ko‘rsatadi.

Alisher Navoiy ta’lim va tarbiyani insonni komillikka yetaklovchi muhim vosita sifatida talqin qiladi. Uning asarlarida ilm va odob ajralmas tushuncha sifatida qaraladi. Navoiy fikricha, ilm axloq bilan uyg‘un bo‘lgandagina inson va jamiyat uchun foyda keltiradi. Bu qarash pedagogikaning mohiyatini ilmiylik va ma’naviylik birligida ifodalaydi.

Abdulla Avloniy esa pedagogikaning mohiyatini millat kelajagi bilan bog‘laydi. Uning “Tarbiya bizlar uchun yo hayot — yo mamot masalasidir” degan fikri tarbiyaning jamiyat hayotidagi hal qiluvchi rolini ko‘rsatadi. Avloniyga ko‘ra, pedagogika yosh avlodni vatanparvarlik, axloqiy poklik va ijtimoiy mas’uliyat ruhida tarbiyalashi zarur.

Mantiqan xulosa qiladigan bo‘lsak, Sharq allomalari pedagogikaning mohiyatini shaxs kamoloti, axloqiy yetuklik va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilish g‘oyasi bilan izohlaganlar. Ularning fikrlarida pedagogika — bu faqat bilim berish emas, balki insonni komillikka yetkazuvchi, ma’naviy-axloqiy fazilatlarni shakllantiruvchi uzluksiz va maqsadga yo‘naltirilgan jarayondir.

Xulosa qilib aytganda, pedagogikaning mohiyati ta’lim va tarbiya jarayonini ilmiy asosda tashkil etish orqali barkamol, ma’naviy yetuk va ijtimoiy faol shaxsni shakllantirishdan iboratdir. Pedagogika fan sifatida jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi va inson kamolotini ta’minlashda muhim o‘rin egallaydi, pedagogik faoliyat insonni kamolotga yetkazishga qaratilgan murakkab, mas’uliyatli va ijodiy jarayon bo‘lib, ta’limning sifatini oshirishda asosiy omil hisoblanadi. Pedagogning bilimdonligi, mahorati, muloqot madaniyati va innovatsion yondashuvi ta’lim jarayonining samaradorligini belgilovchi asosiy ko‘rsatkichlardir. Shu jihatdan pedagogik faoliyat jamiyatning kelajagini belgilovchi strategik ahamiyatga ega bo‘lgan soha sifatida qadrlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

ISSN: 2582-4686 SJIF 2021-3.261,SJIF 2022-2.889, 2024-6.875 ResearchBib IF: 9.948 / 2024

VOLUME-5, ISSUE-12

1. Abdullayeva, Q., Yo‘ldosheva, R. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. G‘ofurov, A. Umumiy pedagogika. – Toshkent: Fan va Texnologiya, 2020.
3. Hasanboeva, O., Karimova, T. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Nodirabegim, 2018.
4. To‘xtasinov, H. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. – Toshkent: Innovatsiya-Ziyo, 2021.
5. Sharipov, Sh. Ta’lim jarayonining tashkiliy-metodik asoslari. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2017.
6. Ziyomuhammadov, B., Usmonboyeva, M. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2020.
7. Vygotsky, L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.
8. Leontev, A.N. Faoliyat, ong va shaxs. – Moskva: Smysl, 2005.